

УДК 339.923.061.1

УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДХОДІВ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ

Д. В. Бусарєв

*Державна науково-навчальна установа «Академія фінансового управління»,
вул. Олеся Гончара, 46/48, Київ, 01034, Україна*

Зосереджено увагу на вирішенні проблеми сталого розвитку в контексті дотримання певної енергетичної політики. Встановлено ступінь пріоритетності одного завдання енергетичної політики над іншими із врахуванням інтересів громадянина, суспільства та держави, що має стати основою для уточнення стратегії розвитку паливно-енергетичного комплексу країни. Обґрунтовано, що сталий розвиток паливно-енергетичного комплексу полягає в створенні відповідних умов для стійкого зростання виробництва палива та енергії, що здатне забезпечити інтереси теперішнього та майбутнього поколінь з доступу до недорогого, надійного, стійкого і сучасного енергопостачання за умови забезпечення енергетичної безпеки.

Ключові слова: *сталий розвиток, паливно-енергетичний комплекс, стратегія, енергетична політика, енергетичні ресурси.*

Постановка проблеми. Концепції сталого розвитку пройшли непростий шлях від створення ідеї до подальшої критичної перевірки. Наступний етап був ще складнішим: перехід від концепції до соціально-економічної практики. Цей процес полягав у тому, що у багатьох державах на додаток до міжнародних документів, що стосувалися сталого розвитку, було підготовлено та прийнято й свої національні концепції. В Україні також було розроблено та прийнято Стратегію сталого розвитку «Україна — 2020» [8]. Чинна Енергетична стратегія України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» [5] серед іншого враховує й Цілі сталого розвитку (ЦСР), що є конкретизацією концепції сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретико-методологічні засади й актуальні питання енергетичної політики України відображено у працях учених: О. М. Алімова [1], С. М. Бевза [2], Д. В. Волошина [2], В. П. Горбуліна, С. П. Денисюка [6], О. І. Закревського [2], О. В. Кириленка [6], С. І. Пирожкова, Ю. В. Продана, А. В. Прокіпа [4], Б. С. Стогнія [6], А. І. Шевцова та ін. Попри велику кількість ґрунтовних досліджень у цій сфері, багато питань, які стосуються енергетичної політики з врахуванням завдань сталого розвитку, лишаються ще недостатньо опрацьованими, що ускладнює вироблення дієвої державної політики в цій сфері.

Мета статті — на основі аналізу завдань енергетичної політики України встановити відмінності в інтересах (приватних, громадських і державних) щодо розвитку паливно-енергетичного комплексу на засадах сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виконання ЦСР можливе завдяки досягненню компромісу між трьома завданнями: сприяння економічному зростанню і конкурентоспроможності, зменшення соціальної нерівності та збереження природних ресурсів. Тобто ЦСР потребують послідовної інтеграції зусиль, спрямованих на спільне заохочення економічного зростання, яке б відповідало прагненню соціальної справедливості (інакше кажучи, суспільний розвиток із врахуванням інтересів найменш захищених верств населення) та передбачало належний догляд за довкіллям.

В Україні орієнтири сталого розвитку були визначені на початку 2015 р., коли було затверджено Стратегію сталого розвитку «Україна — 2020» [1]. У Стратегії передбачено конкретні реформи (серед них реформа енергетики та програма енергонезалежності). Водночас програма енергонезалежності серед інших восьми належить до пріоритетних. Головним завданням програми енергонезалежності Стратегія сталого розвитку «Україна — 2020» визначено забезпечення енергетичної безпеки і перехід до енергоефективного та енергоощадного використання і споживання енергоресурсів із впровадженням інноваційних технологій [8]. Наступним кроком у визначенні пріоритетів держави в галузі ПЕК стало прийняття Стратегії національної безпеки України, де визначались пріоритети забезпечення енергетичної безпеки України [5]. Ці стратегії [5; 8] лягли в основу схваленої у 2017 р. Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» [5]. Стратегія визначила десять головних напрямів енергетичної політики України. Для полегшення розв'язання поставленої задачі у подальшому головним напрямом енергетичної політики України були надані буквені позначення g_1, \dots, g_{10} (табл. 1).

Автор спробував на основі порівнянь головних напрямів енергетичної політики (табл. 1) встановити відмінності в інтересах (приватних, громадських і державних) щодо розвитку паливно-енергетичного комплексу на засадах сталого розвитку. Порівняння ґрунтувалося на результатах встановлення ступеня переваги одного напрямку енергетичної політики, визначеного в стратегії, над іншим із врахуванням впливу факторів, що визначають енергетичну безпеку держави (перший етап); різних інтересів щодо сталого розвитку (другий етап).

За методикою, описаною у праці [3, с. 105], на першому етапі дослідження спочатку порівнювали фактори, що визначали енергетичну безпеку держави (внаслідок чого отримували суми елементів стовпців матриці парних порівнянь факторів), далі порівнювали напрями енергетичної політики з врахуванням впливу на них цих факторів (так само отримуючи суми елементів стовпців матриці парних порівнянь напрямів політики).

Потім визначалася корисність альтернатив (направів енергетичної політики) з врахуванням впливу факторів, що визначають енергетичну безпеку держави. Функція корисності U_n для кожного з напрямів енергетичної політики загалом виглядала так:

$$U_n = s_1 u_{1n} + s_2 u_{2n} + s_3 u_{3n}, \quad (1)$$

де s_1, s_2, s_3 , — суми елементів стовпців матриці парних порівнянь інтересів щодо сталого розвитку ПЕК; u_{1n}, u_{2n}, u_{3n} , — суми елементів стовпців матриці парних порівнянь напрямів енергетичної політики з врахуванням інтересів щодо сталого розвитку ПЕК.

Отримані значення наведено у табл. 2.

Таблиця 1

Головні напрями енергетичної політики України, визначені енергетичною стратегією на період до 2035 р. [5, с. 20]

Напрямок енергетичної політики	g_i
Забезпечення енергетичної незалежності, зокрема інтенсивне нарощування ресурсної бази та видобутку первинних енергетичних ресурсів, вітчизняних потужностей з їх переробки, створення запасів та резервів, диверсифікація джерел і шляхів постачань, техніко-технологічне переозброєння ключових підприємств галузі	g_1
З одного джерела постачання Україна має отримувати не більше 30 % первинних енергетичних ресурсів (для ядерного палива цільовий показник визначається окремо)	g_2
Мінімізація імпорту завдяки інтенсивному нарощуванню видобутку вуглеводнів на території України; ефективному використанню ресурсів; інтенсивному розвитку власної ресурсної бази; інтенсивному розвитку відновлюваних джерел енергії (ВДЕ); оптимізації енергетичного балансу	g_3
Відновлення розвідки, освоєння та видобуток вуглеводних ресурсів на континентальному шельфі та у межах виключної (морської) економічної зони України зі створенням сприятливих умов для вітчизняних підприємств та іноземних інвесторів	g_4
Зниження залежності від постачань вугілля антрацитових груп	g_5
Удосконалення системи захисту критичної інфраструктури на основі кращих практик країн НАТО та ЄС, створення системи кризового управління в енергетичному комплексі	g_6
Застосування кращих практик з охорони навколишнього природного середовища	g_7
Забезпечення надійного функціонування енергетичної інфраструктури, проведення необхідних заходів із модернізації, зниження аварійності, подовження експлуатації в штатному режимі	g_8
Забезпечення гарантованої відповідності генеруючих потужностей обсягам та режимам споживання електроенергії в ОЕС України, зокрема в галузі регулюючих потужностей	g_9
Інтеграція ОЕС України до енергосистеми синхронної зони континентальної Європи ENTSO-E та нормативно-правове врегулювання	g_{10}

Таблиця 2

Значення функції корисності напрямів енергетичної політики України з врахуванням впливу факторів, що визначають енергетичну безпеку держави

g_i	g_1	g_2	g_3	g_4	g_5	g_6	g_7	g_8	g_9	g_{10}
U_n	0,295	0,080	0,199	0,111	0,085	0,037	0,028	0,062	0,066	0,025

Джерело: розраховано автором

На другому етапі дослідження аналогічно було здійснено порівняння головних напрямів енергетичної політики з врахуванням впливу інтересів різних груп щодо сталого розвитку паливно-енергетичного комплексу. Отримані результати подано у табл. 3.

Таблиця 3

Значення функції корисності напрямів енергетичної політики України з врахуванням впливу інтересів різних груп щодо сталого розвитку паливно-енергетичного комплексу

g_i	g_1	g_2	g_3	g_4	g_5	g_6	g_7	g_8	g_9	g_{10}
U_n	0,094	0,056	0,095	0,034	0,057	0,156	0,208	0,154	0,130	0,032

Джерело: розраховано автором

У результаті проведених обчислень було встановлено ступінь пріоритетності одного завдання енергетичної політики над іншим, виражений у числовій формі. Проведена оцінка напрямів енергетичної політики демонструє, що з погляду інтересів громадянина щодо сталого розвитку ПЕК, що є найвагомішими з огляду на ЦСР, основними є ті завдання енергетичної політики, що стосуються підвищення ефективності та надійності ПЕК (g_7, g_6, g_8, g_9). В основу чинної Енергетичної стратегії «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» покладене спрощене розуміння енергетичної безпеки як спроможності держави максимально забезпечити функціонування національної економіки власними можливостями з видобутку та генерації енергоресурсів (g_1, g_3, g_4, g_5, g_2). Тоді як орієнтація на ефективне використання власних природних ресурсів, зокрема енергетичних, — об'єктивна передумова стабільного і сталого розвитку національної економіки.

Висновки. Здійснивши аналіз, можна стверджувати, що *сталий розвиток паливно-енергетичного комплексу* полягає у створенні відповідних умов для стійкого зростання виробництва палива та енергії, що здатне забезпечити інтереси теперішнього та прийдешнього покоління з доступу до недорогого, надійного, стійкого енергопостачання за умови забезпечення енергетичної безпеки. Складність забезпечення сталого розвитку паливно-енергетичного комплексу визначається необхідністю взаємоузгодженого досягнення інтересів держави, виробників та споживачів енергоресурсів із необхідністю мінімізації негативного впливу на навколишнє середовище для збереження прийнятних умов існування майбутніх поколінь.

Звідси *інтереси громадянина щодо паливно-енергетичного комплексу* полягають у забезпеченні його права на доступ до недорогого, надійного, стійкого і сучасного енергопостачання. *Інтереси суспільства щодо паливно-енергетичного комплексу* охоплюють забезпечення індивідуальних і колективних потреб споживачів з доступу до недорогого, надійного, стійкого і сучасного енергопостачання із врахуванням інтересів найменш захищених верств населення та охорону навколишнього середовища. *Інтереси держави* полягають у створенні умов для сталого розвитку паливно-енергетичного комплексу шляхом застосування найдоцільніших правових, адміністративних та економічних методів регулювання, у забезпеченні права громадян на доступ до недорогого, надійного, стійкого і сучасного енергопостачання з метою належного забезпечення умов її життєдіяльності та добробуту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Економічний розвиток України : інституціональне та ресурсне забезпечення / Алімов О. М. та ін. Київ : Об'єднаний інститут економіки НАН України, 2005. 540 с.
2. Забезпечення енергетичної безпеки України / Бевз С. М. та ін. Київ : НІПМБ, 2003. 264 с.
3. Мельников О. В., Котляревський Я. В. Підвищення ефективності природоохоронної діяльності в поліграфії. Наукові записки [Української академії друкарства]. 2014. № 1–2 (46–47). С. 104–111.
4. Прокіп А. В. Гарантування енергетичної безпеки : минуле, сьогодні, майбутнє. Львів : ЗУКЦ, 2011. 154 с.
5. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» від 18.08.2017 р. № 605-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-%D1%80> (дата звернення: 26.08.2019).
6. Стогній Б. С., Кириленко О. В., Денисюк С. П. Енергетична безпека України. Світові та національні виклики. Київ : Українські енциклопедичні знання, 2006. 408 с.
7. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України» від 26.05.2015 р. № 287/2015. Урядовий кур'єр. 2015. № 95 (29 трав.).
8. Указ Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна — 2020» від 12.01.2015 р. № 5/2015. Урядовий кур'єр. 2015. № 6 (15 січ.).

REFERENCES

1. Alimov, O. M. ta in. (2005). Ekonomichnyi rozvytok Ukrainy: instyutsionalne ta resursne zabezpechennia. Kyiv : Ob'iednanyi instytut ekonomiky NAN Ukrainy (in Ukrainian).
2. Bevez, S. M. ta in. (2003). Zabezpechennia enerhetychnoi bezpeky Ukrainy. Kyiv : NIPMB (in Ukrainian).
3. Melnykov, O. V., & Kotliarevskiy, Ya. V. (2014). Pidvyshchennia efektyvnosti pryrodokhoronnoi diialnosti v polihrafi: Naukovi zapysky [Ukrainskoi akademii drukarstva], 1–2 (46–47), 104–111 (in Ukrainian).
4. Prokip, A. V. (2011). Harantuvannia enerhetychnoi bezpeky : mynule, sohodennia, maibutnie. Lviv : ZUKTs (in Ukrainian).

5. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro skhvalennia Enerhetychnoi stratehii Ukrainy na period do 2035 roku «Bezpeka, enerhoefektyvnist, konkurentospromozhnist» vid 18.08.2017 r. № 605-r. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-%D1%80> (data zvernennia: 26.08.2019) (in Ukrainian).
6. Stohnii, B. S., Kyrylenko, O. V., & Denysiuk, S. P. (2006). Enerhetychna bezpeka Ukrainy. Svitovi ta natsionalni vyklyky. Kyiv : Ukrainski entsyklopedychni znannia (in Ukrainian).
7. Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 6 travnia 2015 roku «Pro Stratehiiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy» vid 26.05.2015 r. № 287/2015. (2015). Uriadovi kur'ier, 95 (29 trav.) (in Ukrainian).
8. Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro Stratehiiu staloho rozvytku «Ukraina — 2020» vid 12.01.2015 r. № 5/2015. (2015). Uriadovi kur'ier, 6 (15 sich.) (in Ukrainian).

doi: 10.32403/1998-6912-2019-2-59-119-125

IMPROVEMENT OF APPROACHES TO SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF FUEL AND ENERGY COMPLEX

D. V. Busariev

*State educational and research institution «Academy of Financial Management»,
46/48, O. Honchar St., Kyiv, 01034, Ukraine
shtangret.am@ukr.net*

The existence of mankind is directly related to coexistence with the natural environment. The desire to achieve interests has led to an increase in the influence of a human to obtain the necessary resources, but excessive pressure causes threats to a man himself as a part of nature. Scientists consider the term “sustainable development” motivated by a desire to find parity between human needs and the ability to preserve the necessary resources for the existence of subsequent generations. The problem of sustainable development is relevant for all countries without exception; its solution has united the world community. It focuses on solving the problem of sustainable development in the context of compliance with a certain energy policy. The task was to compare the main directions of energy policy to establish differences in the interests (private, public and state) that the development of the fuel and energy complex has on the principles of sustainable development. The comparison was based on the results of establishing the degree of advantage of one direction of energy policy defined in the strategy over another, taking into account the influence of: factors determining the energy security of the state (first stage); different interests in relation to sustainable development (second stage). It has been proved that the sustainable development of the fuel and energy complex consists in creating the appropriate conditions for sustainable growth in the production of fuel and energy, which are able to ensure the interests of current and future generations in access to an inexpensive, reliable, sustainable and modern energy supply, while ensuring energy security. It has been proved that the interests of a

citizen in the fuel and energy complex are to ensure his right to access an inexpensive, reliable, sustainable and modern energy supply. The interests of the society in the fuel and energy complex cover the provision of individual and collective needs of consumers for access to affordable, reliable, sustainable and modern energy supply, taking into account the interests of the least protected layers of the population and the protection of the environment. The interests of the state are to create conditions for the sustainable development of the fuel and energy complex by applying the most appropriate legal, administrative and economic methods of regulation, to ensure the right of citizens to access an inexpensive, reliable, sustainable and modern energy supply in order to ensure the conditions of its vital activity and well-being properly.

Keywords: *sustainable development, fuel and energy complex, strategy, energy policy, energy resources.*

Стаття надійшла до редакції 21.08.2019.

Received 21.08.2019.